

УДК 37.015.3:070 (075.8)

Ю. В. Рібцун

*старший науковий співробітник відділу логопедії
Інститута спеціальної педагогіки НАПН України
Національної академії педагогічних наук України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито значення використання нових інформаційних технологій (ІТ) у роботі з дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку, репрезентовані функції ІТ у спеціальній освіті, окреслені позитивні та негативні чинники впливу інформаційних технологій на психофізичний розвиток дітей, зазначені перспективи подальших досліджень у цій галузі.

THE USE OF NEW INFORMATION TECHNOLOGIES IN WORK WITH CHILDREN WITH SPEECH DEVELOPMENT DISORDERS

The article reveals the importance of using new information technologies in working with children with disabilities of speech development, presents the functions of information technologies in special education, positive and negative factors of the impact of information technology on the psychophysical development of children are outlined, the prospects for further research in this area are shown.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИМИ НАРУШЕНИЯ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ

В статье раскрыто значение использования новых информационных технологий (ИТ) в работе с детьми с нарушениями речевого развития, представлены функции ИТ в специальном образовании, очерчены положительные и отрицательные факторы влияния информационных технологий на психофизическое развитие детей, указаны перспективы дальнейших исследований в этой области.

Модернізація системи спеціальної освіти в Україні потребує постійного оновлення змісту, форм і методів, розроблення низки ефективних технологій попереджувального, компенсаційного та розвивального навчання дітей різних вікових груп з особливими освітніми потребами, у т. ч. й з порушеннями мовлення. Необхідність впровадження в освітній процес закладів інформаційних технологій не викликає жодних сумнів, адже різні види інформації є основою не лише технічного, соціального, а й загальнолюдського розвитку (М. Безруких,

Л. Журавська, Т. Крицька, В. Овсяник, М. Рум'янцев, Ж. Тимофеева, А. Федоров, R. Kubey, J. Potter, J. Pungente, C. Worsnop та ін.) [1].

Питанням розроблення нових інформаційних технологій, спеціального програмно-методичного забезпечення у корекційній педагогіці присвячено чимало вітчизняних і зарубіжних досліджень (О. Аркадьєва, В. Засенко, О. Качуровська, Л. Коваль, А. Колупаєва, М. Малофеев, Б. Мороз, В. Синьов, А. Шевцов, O. Dimigen, R. Engbert, R. Kliegl, A. Nuthmann та ін.), що підкреслює їх актуальність та висвітлює інтерес як науковців, так і практиків [2; 3].

Використання в роботі з дітьми із мовленнєвими порушеннями інформаційних технологій забезпечує виконання ряду взаємопов'язаних функцій, як от: мотиваційно-активізуючої, інтегруючої, навчально-виховної, компенсаційно-розвивальної, емоційно-регулятивної, пізнавально-світоглядної, соціально-комунікативної, медіаосвітньої, художньо-естетичної, оцінно-контролюючої, розважально-релаксаційної (Ю. Рібцун). Виділення зазначених функцій обумовлено своєрідними особистісними та психофізичними особливостями дітей із мовленнєвими порушеннями, а саме наявністю у них недостатнього стану сформованості різних видів: 1) гнозису; 2) праксису; 3) мислення; мисленнєвих операцій ототожнення, порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, конкретизації, обмеження, класифікації, систематизації, антиципації, контролю; 4) пам'яті; основних форм відтворення (впізнавання, спогаду, пригадування, ейдетизму); обсягу, тривалості зберігання, точності відтворення; 5) уваги; 6) мовлення; гностичного та праксисного, смислового структурного рівнів мовлення; номінативної, пізнавальної, комунікативної, регулюючої, емотивної функцій мовлення; фонематичного, лексичного коду імпресивного та експресивного усного і писемного мовлення; 7) емоційно-вольової сфери [4].

Коротко охарактеризуємо змістове наповнення кожної функції засобом використання нових інформаційних технологій. Мотиваційно-активізуюча функція має на меті за допомогою програмово-ігрового забезпечення сформувати у дітей із мовленнєвими порушеннями вміння дивитися і бачити, слухати і чути, виховати бажання вербально спілкуватися, користуючись фонетично, лексично та граматично правильним зв'язним мовленням. Ігрова форма подачі матеріалу, графічні, аудіальні заохочення при правильному виконанні завдань створюють міцну мотиваційну основу занять, стимулюють як мовленнєву, так і загальнопізнавальну активність дітей.

Інтегруюча функція використання ІТ дозволяє залучити в освітній процес різні аналізаторні системи і спиратися під час роботи на найбільш збережені

компоненти психомовленнєвої діяльності. Засобом інформаційних технологій у дітей із мовленнєвими порушеннями розвивається предметний зоровий, кольоровий зоровий, лицьовий зоровий, зорово-просторовий гнозис; кінетичний та кінестетичний символічний, локомоторний, мануальний, пальцевий, графічний, конструктивно-просторовий, сомато-просторовий, оральний, мімічний, аферентний артикуляційний, еферентний артикуляційний праксис; удосконалюється вміння здійснювати стратегічне планування, гнучко підходити до розв'язання проблемних завдань.

Навчально-виховна функція реалізується завдяки образній різноманітній формі подачі матеріалу. В результаті інформаційні технології стають важливою частиною предметно-розвивального середовища. Завдяки використанню ІТ діти вчаться моделюванню та певній циклічності у засвоєнні знань, у дітей розвивається конструктивне, логічне, наочно-дійове, наочно-образне, вербально-логічне мислення; довготривала, оперативна, зорово-предметна, слухомовленнєва пам'ять; мимовільна, довільна, модально-специфічна сенсорна слухова, зорова, модально-неспецифічна рухова, інтелектуальна увага.

Компенсаційно-розвивальна функція застосування ІТ надзвичайно важлива у подоланні вад як усного, так і писемного мовлення у дітей. Саме використання інформаційних технологій дозволяє водночас формувати навички індикативного, монологічного, повторюваного, спонтанного мовлення, говоріння, слухання, читання та письма, багаторазово повертатися до повторення одного і того самого матеріалу, не втрачаючи зацікавленості дітей, адже темп виконання завдань може регулюватися педагогом або самою дитиною. ІТ стають гарним помічником у: 1) оволодінні орфоепічними нормами рідної мови (впізнавання, розрізнення, вимова звуків, наголос), темпо-ритмічною та ритміко-інтонаційними складовими; 2) формуванні аналітико-синтетичної діяльності (звуковий, звуко-буквений, складовий, морфологічний, синтаксичний аналіз і синтез); 3) збагаченні словника в межах імпресивного та експресивного мовлення за рахунок уточнення різних лексичних значень слів (категоріальних, контекстуальних, полісемічних, синонімічних, антонімічних, паронімічних, омонімічних) і їх диференціації, вправлення у лексичній системності; 4) уточненні сформованості граматичних категорій різних частин мови (наприклад, числа, роду, відмінка іменників); 5) морфологічній словозміні та словотворенні за допомогою префіксів і суфіксів; 6) поступовому ускладненні синтаксичної структури речень (слово — словосполучення — просте речення — складне речення); 7) роботі над зв'язним структурованим діалогічним і монологічним мовленням; 8) розвитку орфографічної пильності (так званих фонемних парадигм) та орфографічного контролю; 9) формуванні читацьких навичок

у вигляді впізнавання та розрізнення ізольованих графем, літер у складі окремих складів і їх рядів, слів; 10) відпрацюванні технічного (правильність, виразність, швидкість, інтонування) та якісного (розуміння, усвідомлення) аспектів читання.

Емоційно-регулятивна функція шляхом онлайн-спілкування з позитивним (-и) ігровим (-и) персонажем (-ами) у вигляді казкового героя чи ровесника покликана подолати емоційну збідненість і в'язкість дітей із мовленнєвими порушеннями, знівелювати чи скоригувати виникнення неадекватних, негативістських, ейфоричних, фобічних проявів, виробити здатність довільного та свідомого керування власним психоемоційним станом, розвинути волюві якості, різні види контролю та антиципаційні здібності.

Пізнавально-світоглядна функція покликана реалізувати потреби самоосвіти, подальшого професійного самовизначення, збільшувати обсяг вивченого навчального матеріалу за рахунок використання інформаційних технологій, комплексного залучення психічних процесів і властивостей, що, своєю чергою, підвищує мимовільну увагу та запам'ятовування інформації.

Соціально-комунікативна функція є чи не найважливішою для дітей значеної категорії, адже мовленнєві порушення (особливо їх складні форми) утруднюють чи взагалі унеможлиблюють комунікацію та соціальну адаптацію. Саме використання інформаційних технологій опосередковано дозволяє розширити коло зв'язків дітей у тяжкому психомовленнєвому стані із соціальним середовищем і збагатити їхній суспільний досвід. Використання нових інформаційних технологій дає змогу працювати у тріаді «дитина — вчитель-логопед — батьки» або діадах «дитина — вчитель-логопед», «дитина — дитина», «дитина — батьки», що забезпечує системність і комплексність корекційно-розвивальної роботи.

Медіаосвітня функція дозволяє дітям із мовленнєвими порушеннями засобом ІТ оволодіти основами комп'ютерної грамоти (зокрема, знати складові комп'ютера, елементарні засоби управління на екрані) та в подальшому, завдяки розвитку теоретичного рівня мислення, удосконалювати свої знання і навички, вчитися сприймати, свідомо аналізувати та оцінювати інформацію, передавати її у доступній і безпечній формі, знаходити продуктивні, найбільш вдалі способи розв'язання поставлених задач.

Художньо-естетична функція використання інформаційних технологій дозволяє засобом дизайну відповідних програм сформувати у дітей із порушеннями мовлення естетичний смак, проілюструвати ті події чи явища минулого або сучасного, які потрібні для вивчення, найбільш образно, доступно, естетич-

но привабливо та яскраво, відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Оцінно-контролююча функція забезпечує формування у дітей із мовленнєвими порушеннями самостійності, відповідальності, вміння планувати, довільно контролювати, оцінювати результати виконання різних видів діяльності (як власні, так і ровесників). Засобом використання інформаційних технологій у дітей відбувається цілісний розвиток смислової, зорової, фонологічної, складової, лексичної, морфологічної, граматичної, синтаксичної антиципації, поточного, кінцевого та опосередкованого зорового, слухового, рухового контролю.

Розважально-релаксаційна функція застосування інформаційних технологій дає змогу заповнити паузу між виконанням різних видів навчальної, рухової та ін. діяльності з метою переключення уваги, створення гарного настрою, отримання своєї нагороди за попередню працю.

Як і будь-який предмет, процес чи явище, інформаційні технології мають свої позитивні та негативні сторони, урахування яких фахівцем у своїй роботі свідчить про його високу педагогічну компетентність. Лише дотримання ергономічних і фізіолого-гігієнічних норм, усталених психолого-педагогічних обмежень зробить навчально-виховну та корекційно-розвивальну роботу безпечною. З метою попередження зорової перевтоми, зняття можливого психоемоційного напруження доцільно проводити з дітьми комплекси зорової, артикуляційної, пальчикової, психогімнастики, фізкультхвилинки з мовленнєвим супроводом. Варто обмежувати захоплення дітей з мовленнєвими порушеннями, частина яких має занижену самооцінку та відчуття неповноцінності, інтерактивними іграми, змістове наповнення яких не відповідає віку дітей, швидкості їх реакції та рівню розуміння того, що відбувається, має напружений темп, гнітючі звукові ефекти, містить сцени жорстокості або в яких примарні здобутки образів-аватарів ніби привласнюються, що призводить до занурення у віртуальну реальність, залежність від неї.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій в освіті, у т. ч. й спеціальній, дозволяє простежити перспективу подальших вітчизняних досліджень у цій сфері, зокрема: створення класифікації електронної продукції із зазначенням вікових та психофізичних обмежень для відповідного захисту дитячої психіки, розроблення інтегрованого діагностичного, навчального та корекційно-розвивального програмного забезпечення для закладів дошкільної та шкільної освіти згідно з державними стандартами, нормативними показниками та критеріями мовленнєвого розвитку дітей, комп'ютерної підтримки для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема з розладами мовлення, з

урахуванням диференційованих механізмів виникнення зазначених порушень, обдарованими дітьми, профорієнтаційних програм для молоді, інтерактивних програмних курсів з впровадження ІТ для спеціалістів, дотичних до роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

Отже, використання нових інформаційних технологій у корекційній педагогіці — не самоціль, це органічна невід’ємна складова освітнього процесу будь-якого закладу. Застосування нових інформаційних технологій у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями дозволяє не лише скомпенсувати первинні розлади, а й стати ефективним засобом пропедевтики виникнення вторинних порушень психофізичного розвитку. Слід пам’ятати, що від продуманого використання інформаційних технологій залежить не лише ефективність вирішення поставлених компенсаційних, розвивальних, навчальних і виховних завдань, а й здоров’я дітей. Звичайно, ані високопрофесійні електронні іграшки чи посібники, ані яскраве програмне забезпечення не зможуть і не повинні замінити реальну діалогову взаємодію, адже тільки вербальна комунікація дарує дітям радість невимушеного та живого спілкування.

Список основних джерел

1. ЛОГО-АРТ [Електронний ресурс] // Для дорослих та дітей. Корекційна педагогіка, інклюзія, логопедія, логопсихологія, логопедична діагностика, компенсація. – Режим доступу: <http://www.logoped.in.ua/>. – Дата доступу: 04.03.2018.

[Вернуться к статье](#)

2. Медиа сфера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве [Электронный ресурс] : сб. статей / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»; редкол.: С. В. Венидиктов (отв. ред.) [и др.]. – Могилев, 2015. – 1 электрон. опт. диск (CD-R). [Вернуться к статье](#)

3. Рібцун, Ю. В. Особливості осіб різних вікових груп із мовленнєвими порушеннями // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2017. – № 9 (105). – С. 9–12.

[Вернуться к статье](#)

4. Fedorov, A. Media Education and Media Literacy: Russian Point of View / A. Fedorov. – Saarbrücken (Germany) : Lambert Academic Publishing, 2010. – 364 p.

[Вернуться к статье](#)